

**СУЧАСНА МЕТОДОЛОГІЯ МІЖНАРОДНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ЛОКАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ**

*Федірко О.А., к.е.н., доц., доцент кафедри європейської інтеграції,
Державний ВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна*

В умовах глобалізації економічних відносин зростає рівень їх наукоємності та конкурентності, і, хоча довгострокові перспективи глобалізації є доволі неоднозначними, сучасні її наслідки пов'язані із значною диференціацією моделей соціально-економічного розвитку регіонів. Саме це й обумовлює актуалізацію дослідження умов і факторів ефективного інноваційного розвитку локальних соціально-економічних систем, а також причин їх економічної диференціації.

Наукове бачення локального інноваційного розвитку зазнало значних трансформацій у процесі своєї еволюції. Так, нерівномірність темпів регіонального та локального зростання стала центральним предметом дослідження неокласичної теорії на мезорівні. Інноваційна діяльність розглядався неокласиками як екзогенний фактор зростання рівня продуктивності праці місцевої економіки, тобто незалежно від затрат капіталу і праці. На противагу неокласичному підходу, Н. Калдор та Дж. Мюрдаль обґрунтували ідею «кумулятивної причинності», тобто замкнутого циклу факторів економічного зростання, що самообілізується завдяки зростаючій граничній віддачі від капіталу, що пояснюється ефектом економії на масштабах виробництва та економічно вдалою секторальною спеціалізацією. При цьому, регіони з розвиненою обробною промисловістю, яка стимулює інновації, завжди випереджуватимуть за рівнем продуктивності регіони, що спеціалізуються на ресурсоємному виробництві, зводячи нанівець на практиці теоретичну ймовірність неокласичного автоматичного вирівнювання рівнів регіонального розвитку навіть у довгостроковому періоді. Центральна роль у передавальному механізмі самоприскорення зростання економічної ефективності місцевої економіки відводиться саме науково-технологічному прогресу та інноваційній діяльності.

У середині 80-х років ХХ ст. теорії «життєвого циклу товару» (Б.Л. Вайнштейн, Х.Т. Гросс, Дж. Ріс) та «прибуткових циклів» (А. Маркусен) внесли вагомий вклад у розуміння механізмів локального інноваційного розвитку. Так, на початкових фазах розвитку інноваційно-активних регіонів їм притаманна тенденція до гіперконцентрації інноваційних фірм поряд з місцем винаходу, що пов'язано з наявністю цілого ряду локальних позитивних екстерналій. Разом з тим, дифузія інновацій призводить з часом до проникнення в галузь нових конкурентів, вплив яких обумовлює зниження прибутків до «нормального» рівня, а насичення ринку вимагає олігополістичних організаційних форм, здатних забезпечити додатковий прибуток

шляхом передислокації виробничих підрозділів до регіонів з робочою силою нижчої вартості.

В кінці 80-х – у першій половині 90-х років ХХ ст. визначальними у глобальній парадигмі досліджень локального інноваційного розвитку стали інституціоналізм, еволюційна економіка та соціоекономічні дослідження. Диференціація локальної та регіональної спроможності створення нових технологій, а відтак – економічна нерівність є наслідком регіональних відмінностей інституційного середовища та організаційних форм його інституціалізації. А. Амін та Н. Тріфт впровадили поняття «інституційної щільності», що означає присутність в певному регіоні численних інституцій, розвинених громадських структур, які інтенсивно взаємодіють між собою, що сприяє колективному усвідомленню спільної локальної концепції економічного розвитку. Феномен «ринку» у сучасних регіональних дослідженнях під впливом згаданих теорій все частіше заміщується терміном «мережа», що являє собою посередницьку інституціоналізовану форму соціальної організації, яка не є ані ринком, ані ієрархічною організаційною структурою, а кооперативною «гетерархічною» формою соціальних відносин, що базується на взаємній довірі її учасників та сприяє вільному обміну інформацією на взаємовигідній основі без необхідності укладання жорстких економічних контрактів [2]. Вважається, що у регіонах, де панує високий рівень соціальної довіри динамізм інноваційної діяльності є вищим завдяки кооперативним відносинам, які забезпечують обмін інформацією, спільне вирішення локальних проблем, суттєво зменшуючи трансакційні витрати і ризики.

Провідного положення в системі досліджень локального інноваційного розвитку набули концепції промислових районів, кластерів, інноваційного середовища та регіональних інноваційних систем, які у сукупності сформували новітній науковий напрям – новий регіоналізм, представники якого зосередилися на дослідженні локальних умов розвитку з акцентом на ролі інновацій, інституційних, соціальних, когнітивних та культурних аспектів локального розвитку. Один із засновників нового регіоналізму – М. Сторпер – стверджує, що відбувається відродження регіональних економік як «основного осередку громадського життя і прийняття політичних рішень» [5], що спирається на цілий ряд сучасних трансформацій, зокрема: на динамізацію гнучких локалізованих виробничих систем, зростання значущості для економічного розвитку інституційних і соціокультурних факторів та локалізований характер інноваційної діяльності. Даний підхід базується на концепції мережної економіки [3], в якій мережі виконують роль провідних механізмів економічного управління і трактуються як «гетерархічні» структури, що є альтернативою як по відношенню до авторитарних ієрархічних форм управління, так і до атомарної структури ринку [4].

Однією з перших концепцій нового регіоналізму була модель «нових промислових місць», в якій стверджується що існуючі дезінтеграційні тенденції у сфері промислової організації спричиняють локальну концентрацію економічної діяльності у таких місцях, як Кремнієва долина, Рона-Альпи, «Коридор М4», Третя

Італія тощо, з іншого боку — розвиток високотехнологічних агломерацій обумовлює посилення поділу праці та подальшу дезінтеграцію виробництва. Даний причинно-наслідковий цикл є результатом зовнішніх ефектів цілого ряду процесів — поглибленої спеціалізації компаній, інтенсифікації кооперативних взаємозв'язків між фірмами, формування локального спеціалізованого ринку праці та підтримуючих інституцій. У першій половині 90-х років ХХ ст. методологічним продовженням даного напрямку стали погляди М. Сторпера та Р. Сале які запропонували концепцію «конвенцій» на заміну поширеній категорії трансакційних витрат для пояснення механізмів локалізації інноваційної діяльності. М. Сторпер подав конвенції у вигляді «некомерційних взаємозалежностей» (untraded interdependencies), які, на його думку відіграють вирішальну роль в економіці знань і проявляються в організаційному, технологічному та територіальному аспектах.

Важливий внесок у нову регіональну парадигму здійснено європейськими дослідниками П. Ейдалот, Р. Каманьї, О. Кревуазьє, Д. Маїлле, які розробили концепцію інноваційного мікросередовища «Milieu innovateurs», що концентрується на дослідженні інноваційної поведінки компаній, локальних особливостей інноваційної культури, традицій та рівня суспільної довіри, які у сукупності забезпечують обмін знаннями та колаборацію фірм.

У концепції регіональних кластерів М. Портера просувається ідея регіональної конкурентної переваги, яка створюється локально в результаті вибору стратегічної спеціалізації, підприємницької колаборації та конкуренції, а також політики (освітньої, інфраструктурної), спрямованої на підтримку стратегічно вигідної спеціалізації.

Сучасний етап регіональних досліджень пов'язує успіх локального розвитку із здатністю регіону до генерування, абсорбції та комерційної експлуатації нових знань та технологій, в основі чого лежить модель нелінійного інноваційного процесу, розроблена у кінці 1980-х – на початку 1990-х років. Ключовим у методології інноваційних систем є дослідження типів та характеру взаємозв'язків, що виникають між учасниками інноваційного процесу в межах певного середовища, яке аналізується через призму впливу формальних та неформальних інституцій на трансферт технологій. Згідно теорії, причиною диференціації інноваційного розвитку є різні моделі інтерактивного навчання, що притаманні певним інституційним системам. Основоположним тут є процес еволюції ринків до більш високого рівня їх організації, що характеризується формуванням довірчих сітєвих відносин між виробниками і споживачами проміжної продукції та домінуванням інтерактивних форм навчання.

Автори концепції регіональних інноваційних систем [1] концентруються на локальних інституціях та характері взаємовідносин між ними у процесі розробки інновацій. В центрі уваги – місцевий інституційний контекст, що забезпечує інтенсивну взаємодію між творцями та користувачами нових знань завдяки їх близькому розташуванню та розвиненій інформаційно-комунікаційній інфраструктурі. Дана концепція продемонструвала превалювання чинників локального середовища та мережної взаємодії мікроекономічних агентів над

макроекономічними у процесі забезпечення конкурентних переваг регіону. Можна стверджувати, що концепція регіональних інноваційних систем стала кульмінацією сучасної парадигми нового регіоналізму.

Список літератури:

1. Cooke, P., Braczyk, H.-J. and Heidenreich, M. (Eds) (2004) *Regional Systems of Innovation: The Role of Governance in a Globalized World*. Routledge, London. – 545 p.
2. Cooke, P. and Morgan, K. (1998) *The Associational Economy: Firms, Regions and Innovation*. Oxford: Oxford University Press. – 256 p.
3. Cooke, P. and Morgan, K. (1993) The network paradigm - new departures in corporate and regional development, *Environment and Planning D – Society & Space* № 11, P. 543-564.
4. Lagendijk, A. (1997) Will New Regionalism survive? Tracing dominant concepts in economic geography. EUNIT Discussion paper series № 10. Newcastle upon Tyne: CURDS, University of Newcastle. – 33 p.
5. Storper, M. (1995) 'The resurgence of regional economies, ten years later: the region as a nexus of untraded interdependencies'. *European Urban and Regional Studies* № 2, p. 191–221.